

Kalligrafie en Islamitische mystiek – Saadi Bitter

*"Wij zijn als de rietpen in de hand van de Meester,
Wij zelf kunnen niet weten in welke richting we gaan."
Rumi*

Het Arabische alfabet speelt een bijzondere rol in de Islamitische mystiek. De verschillende letters hebben een diepere, verborgen betekenis. Voor soefi's is het woord een manifestatie van de Ene. Het Goddelijke mysterie wordt als het ware door het schrift ontsluit. Veel kalligrafen in de Perzisch-Arabische wereld waren en zijn lid van soefi orden. Er bestaat een innige band tussen de kalligrafie traditie en het soefisme en wordt gezien als een heilige kunstvorm. Soefi kalligrafie leraren bieden uitleg over de letters aan hun leerlingen, waarbij deze ook in hun dromen gaan voorkomen. Sommigen gingen nog een stapje verder en zochten diepere lagen van betekenis in de letters en verbonden ze met numerologie. Net zoals in de kabbala groeide dit uit tot een heel esoterisch systeem. Hierin vormen letters een uitdrukking van een andere werkelijkheid. Een letter verwijst niet alleen naar een klank maar ook naar een verborgen betekenis. Letters verwijzen naar de Ene en raken aan het mysterie van de Goddelijke aanwezigheid.

Het kijken naar geschreven heilige woorden zoals inscripties op moskeeën of kunstvoorwerpen heeft een uitwerking op je. Het brengt een zegenende energie over: baraka. De Arabische letters dragen deze energie omdat ze het voertuig zijn van de Openbaring. Het zijn de letters van de Koran. Vanwege dit sacrale karakter van het Arabische schrift wordt alles waarop iets geschreven staat met respect behandeld. De Koran is het heilige boek dat baraka uitstraalt. Zijn aanwezigheid in je huis heeft een positieve invloed ook al ben je niet in staat om hem te lezen omdat je geen Arabisch beheerst. Gebedsformules worden als versiering in huizen of op amuletten en sieraden gebruikt. De heilzame kracht van letters wordt ook gebruikt in kommen met inscripties van gebeden waarin water wordt gedaan dat daarna gedronken wordt om genezing te vragen. Soms wordt de inkt van geschreven gebeden weggewassen met water dat vervolgens gedronken wordt.

Sommige soefi leraren ontwikkelden mandala-achtige kalligrafieën om mee te mediteren. Het mysterie waarin kalligrafie je kan binnenvoeren is dat het Goddelijke aanwezig is in Zijn naam. Het schrijven hiervan roept als het ware Zijn aanwezigheid op. De letters die je schrijft zijn de letters waarmee het geopenbaarde eeuwige woord van Allah is opgeschreven. Door de letters van de Arabische taal te leren kun je je gaan richten op de vormen van deze heilige woorden. Kalligrafie is eigenlijk een spirituele oefening. Allereerst is het een oefening in concentratie en afstemming om het juiste papier te vinden, de juiste inkt en het juiste riet om op de juiste manier je pen te snijden. Het schrijven van gebeden en heilige teksten doet vervolgens iets met je: je ontvangt hiermee een positieve en beschermende kracht. Tevens is het een spiritueel instrument om het overactieve brein tot rust te brengen. Zo wordt kalligrafie een vorm van meditatie. Wanneer je heilige klanken schrijft, breng je naar buiten en maak je zichtbaar wat al aanwezig is. Het verborgene wordt zichtbaar gemaakt, openbaart zich aan je. Schrijven kan zo een

spirituele kunstvorm zijn die het absolute uitdrukt in symbolen, monogrammen en geometrische patronen. In de Islamitische traditie zegt men ook wel dat kalligrafie het verborgen gezicht van Allah verheerlijkt. Ze getuigt van Zijn alomtegenwoordigheid. Een kalligrafie is een zichtbaar gemaakte vorm van Goddelijke openbaring: heilig in vorm én inhoud.

Kalligrafie probeert harmonie te scheppen tussen verticale en horizontale lijnen. Hierin ligt een verwijzing naar eenheid. Maar door met aandacht te schrijven kun je ook bepaalde inzichten krijgen in jezelf. Je kunt geconfronteerd worden met je faalangst, onzekerheid of perfectionisme. Over het resultaat kun je teleurstelling voelen of merken dat je er een competitie van gemaakt hebt. Hierbij kan het waardevol zijn om steeds terug te keren naar het hier en nu waarbij het alleen nog maar gaat om jouw creatief bezig zijn. Verbinding maken met jouw innerlijke wereld. Om te kunnen kalligraferen is het nodig om je open te stellen voor wat er kan komen, om ontvankelijk te worden. Het niet alles van tevoren willen weten en uitdenken. Het plan dat je had hoe je het ging aanpakken onderweg los te laten en je te laten verrassen. De verwondering op je toe te laten. Kalligrafie is tenslotte een vorm van gebed.

Alle kalligrafie begint met de letter Alif, de eerste letter van het Arabische alfabet. Deze letter wordt ook gebruikt om op te mediteren. De symbolische getalswaarde van de Alif is het cijfer 1. Door je hierop te concentreren kun je iets van de Goddelijke eenheid gaan ervaren. De Alif symboliseert de hereniging met de Ene en verwijst naar een andere dimensie waarin alle andere letters niet meer nodig zijn. Een dimensie waarin het schrift van theologen en wetenschappers geen betekenis meer heeft. De Alif is een symbool van geestelijke vrijheid en wijst een weg waarmee we deze wereld waarin we met onze beperkte zintuigen leven kunnen overstijgen. De Alif staat symbool voor Allah zelf als de Ene van waaruit alles voortkomt. Sommige mystici zagen de Alif dan ook als de enige letter die nodig zou zijn om te leren schrijven.

De namen en eigenschappen van Allah die in het soefisme wazifa's worden genoemd lenen zich voor mooie kalligrafieën. Wazifa is het Arabische woord voor mantra. Het betekent letterlijk "dagelijkse taak, dagelijkse verering". Een wazifa is in de klassieke soefi traditie één van de 99 namen van Allah dat een aspect van het Hogere, een kwaliteit van het Goddelijke tot uitdrukking brengt. Deze namen komen voor in de Koran en worden door veel gelovigen alle 99 achter elkaar gereciteerd, vaak met behulp van een gebedssnoer. Door een Goddelijke naam te noemen, uit te spreken, te herhalen en je aandacht erop te richten kom je dicht bij je ware Zelf. Al deze namen kun je ook schrijven. Hiermee geef je uitdrukking aan de ultieme kracht van het woord; door je voortdurend te richten op Zijn naam keer je naar Hem terug.